PE MARGINEA UNUI EXCELENT DICȚIONAR ROMÂN-POLON

FLORICA DIMITRESCU
Facultatea de Litere
Universitatea din București
Academia Română

1. Numai cine s-a ocupat de lexic şi a lucrat măcar la un glosar sau, cu atât mai mult, la un dicționar poate să aprecieze, în cunoştință de cauză, migala, acribia, într-un singur cuvânt, m u n c a nu îndeajuns de prețuită pe care o depune cel care, chiar şi o singură dată în viață, redactează o lucrare lexicografică. Aceasta presupune, de la bun început, devotamentul fără limite al specialistului pentru „obiectul" activității lexicografice – c u v â n t u l – în încercarea sa de a elabora norme riguroase conform cărora „să clădească" un mai mic sau mai mare „monument" al unei limbi… Începând de la glosare sau de la minuscule dicționare „de buzunar", de obicei bilingve, sau de la dicționare pentru uz şcolar etc., toate impun un imens volum de lucru în ceea ce priveşte stabilirea concepției dicționarului, a principiilor care-l guvernează, a dimensiunilor viitoarei opere lexicografice, apoi referitor la strângerea materialului şi, în fine, la elaborarea propriu-zisă a fiecărui cuvânt-titlu. Şi aceasta cu atât mai mult când este vorba de un dicționar de ținută ştiințifică. Reflecțiile de mai sus ne-au fost prilejuite de apariția, la Cracovia, a unui masiv volum de 990 de pagini denumit *Marele dicționar român-polon* (în original*, Wielki słownik rumuńsko-polski*) de Halina Mirska Lasota şi Joanna Porawska; acesta este un minunat exemplu de ceea ce înseamnă un foarte serios dicționar bilingv publicat în remarcabile condiții grafice, pe o hârtie de calitate, cu o legătură rezistentă, aşa cum se cuvine unui dicționar ce, cu siguranță, va fi des nu numai răsfoit, ci consultat cu încredere. Mai departe vom folosi pentru dicționarul supus discuției în acest articol sigla *Mdr-p*.

Deşi istoricul dicționarelor reciproce între limbile română şi polonă nu este prea bogat, istoria lor este destul de veche – ele fiind inițiate dinaintea celui de al doilea război mondial – şi, mai ales, destul de sinuoasă. Despre unele dintre tratativele purtate aminteşte ilustrul nostru profesor Iorgu Iordan în *Memoriile* sale. Aici, în volumul al III-la – în capitolul al VII-lea, intitulat *La Academie* – autorul relatează despre un turneu mai îndelungat al său – în calitate de vicepreşedinte al Academiei Române – pentru a stabili relații cu instituții similare din străinătate în vederea stabilirii unei serii de contacte pentru colaborare în probleme comune. Astfel, printre alte țări, a întreprins, în anul 1957, o călătorie în Polonia, la Varşovia: „Din R.D. Germană am plecat, în continuarea misiunii, la Varşovia, cu acelaşi scop, adică încheierea unei convenții cu Academia de Ştiințe a R.P. Polone. Şi aici problema de căpetenie a fost *elaborarea unui dicționar*

BDD-V133 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:48 UTC)

român-polon şi polon-român (sublinierea noastră), la care s-au adăugat schimburile de cercetători şi de publicaţii" (pp. 156-7). În voiajul său în ţara vecină Iorgu Iordan a avut drept ghid pe o fostă studentă poloneză a Facultăţii de Filologie din Bucureşti, Irena Haraszimowicz, specializată în literatura română (şi-a dat teza de doctorat la literatură cu profesorul O. Crohmălniceanu). La Varşovia se afla şi o altă fostă studentă la Bucureşti, Halina Mirska, specializată în lingvistică. Ambele fuseseră colege de an, dar drumurile lor s-au despărţit în Polonia tocmai din cauza specializării lor. Halina Mirska a fost atrasă de cercetările lingvistice şi era doctorandă a profesorului Alexandru Graur cu o teză intitulată *Aspectul verbal în limba română (pe baza comparaţiei între limba polonă şi limba română)*, susţinută ceva mai târziu, în 1974. La Varşovia, Halina Mirska preda cu bune rezultate limba română la Universitate şi, în acelaşi timp, era responsabilă la Agenţia Polonă de Presă (PAP) pentru întregul sector ziaristic din sud-estul Europei, sarcină extrem de dificilă, de care, de asemenea, s-a achitat în mod impecabil, aşa cum am constatat personal în 1959 când am vizitat-o de câteva ori la PAP şi am văzut nu numai cu cât profesionalism acţiona ci şi cât era de respectată şi de apreciată ca „şef". Despre istoria ulterioară a dicţionarului am aflat din articolul *Text cultural* scris de Joanna Porawska care predă cu asiduitate limba română de ani de zile la celebra, nu numai prin vechime, Universitate Jagelonă din Cracovia. Ca urmare a acordului între Academia Română şi Academia Polonă de Ştiinţe (PAN) a apărut la Varşovia, în 1970, primul *Dicţionar român-polon – słownik rumuńsko-polski*, 703 p., sub redacţia prof. dr. Jan Reychman, care, după cum afirma Halina Mirska, era specialist în maghiară şi nu ştia româna, drept care a fost finisat de dr. A.Weinsberg; acesta este şi autorul *Schiţei de gramatică a limbii române – Zarys gramatyki języka rumuńskiej* – pe care o conţinea dicţionarul. Acest dicţionar s-a bazat pe un material lingvistic de dinainte de 1955 şi anume pe *Dicţionarul limbii române literare contemporane* (1955-1959) şi pe *Dicţionarul limbii române moderne* (1958).

În ceea ce priveşte dicţionarul corespunzător, cel polon-român credem că trebuie amintit aici despre vechiul manuscris al unui dicţionar polon-român redactat de un eminent specialist polonez, cu excelente cunoştinţe de română, Stanisław Łukasik (1897-1962) care, terminat probabil înainte de al doilea război mondial, nu a văzut lumina tiparului şi a fost depus în arhiva Academiei Polone de Ştiinţe din Cracovia. St. Łukasik era profesor la aceeaşi Universitatea Jagelonă şi a scris o monumentală lucrare: *Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et des deux langues*, Paris-Varşovia-Cracovia, 1938, neîntrecută nici până azi. Revenind la situaţia din ţara noastră, unde urma să se lucreze dicţionarul polon-român prin efortul cercetătorilor din Institutul de lingvistică din Bucureşti, trebuie spus că acesta a avut aceeaşi tristă soartă: nu s-a mai publicat deşi se pare că prima sa versiune a fost terminată relativ recent, prin anul 2000 de un singur lexicograf care, însă, nu a mai avut puterea, poate nici interesul, să se lupte pentru el, cel puţin după cele mărturisite de Halina Mirska în ultima ei vizită în România în 2005… Este adevărat că, între timp, au apărut două dicţionare de mici dimensiuni, la care a colaborat, din partea românească, remarcabilul cunoscător al limbii polone, clasicistul Vladimir Iliescu, iar din partea poloneză, Zdzislaw Skarzynski, renumit lexicograf. În 1977 s-a publicat un dicţionar tehnic bilingv iar în 1980 a apărut la

BDD-V133 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:48 UTC)

Bucureşti un *Dicționar polono-român* de mici dimensiuni elaborat de Anda Mareş şi Nicolae Mareş.

Între timp, la comanda editurii Wiedza Powszechna, Halina Mirska, specialistă de o rară eficiență, s-a apucat relativ repede de munca la un nou dicționar român-polon care, deşi era o operă lexicografică de mari proporții şi a fost parțial redactat în timpul convenit cu editura, nu a fost niciodată publicat, ne explică Joanna Porawska în articolul său „Problemele elaborării noului dicționar româno-polon"(2006: 291), probabil dată fiind schimbarea situației economice a editurilor de după 1989. Oricum, dicționarul început de Halina Mirska nu este o continuare sau o versiune a dicționarului din 1970. A fost o muncă independentă, materialul de bază fiind furnizat de DEX (1975, 1996) şi de numeroase alte dicționare româneşti publicate mai târziu (dicționare de neologisme, de sinonime, sau reprezentând diverse specialități) plus exemple excerptate din presă. Joanna Porawska, de acord cu Halina Mirska, a luat hotărârea de a-l actualiza (un singur exemplu îl constitue utilizarea, în ultima fază a redactării, a *Noului dicționar universal al limbii române* de I. Oprea, C. G. Panfil, R. Radu, V. Zăstroiu, Chişinău, 2006) şi de a-l duce la bun sfârşit, de data aceasta „la două mâini", ceea ce s-a şi întâmplat până în 2006 când Halina Mirska s-a stins din viață la 76 de ani. Joanna Porawska nu numai că nu a renunțat, ci a continuat lucrul la dicționar cu minuțiozitatea-i specifică şi a reuşit să-l încheie în anul 2009, nu cu puține sacrificii. Activitatea sa a constat, în principal, cel puțin în fazele de început, în reorganizarea şi sistematizarea întregului material lexical adunat anterior dar, mai ales, adus la zi. Acesta într-un fel, era „datat" deoarece reflecta limba română de acum aproximativ 20 de ani iar Joanna Porawska a făcut un efort considerabil pentru a îmbogăți vocabularul pentru *Mdr-p*, ajungându-se la numărul de „aproximativ 45000 de cuvinte-titlu (intrări) şi de câteva ori mai multe sensuri şi exemple (împreună aproximativ 200.000)" (v. Porawska, în *Magazin istoric,* 2010: 54). Astfel, evident, s-au adăugat la foarte multe lexeme unele noi accepții achiziționate în ultima vreme, fie prin împrumut, fie prin dezvoltări proprii limbilor română şi polonă. De asemenea, Joanna Porawska a trebuit să facă față unor numeroase cerințe de ordin strict tehnic-redacțional deoarece se edita un dicționar în limba română într-o țară unde nu existau nici redactori şi nici corectori cunoscători ai limbii române. În aceste condiții nu doar partea lexicografică şi de minuțioasă corectură (în fazele precedente Halina Mirska a făcut nu mai puțin de 5 corecturi succesive!) i-a incumbat acum unicei autoare, ci şi cea propriu-zis tehnică (v. Porawska 2006: 295). Aici şi lectora de română de la Universitatea din Cracovia, dr. Gabriela Gavril Antonesei, a jucat un mare rol, domnia sa verificând, în ultima fază, totalitatea materialului românesc.

Cum am o anumită experiență în privința elaborării de dicționare – pe care am început-o acum 64 de ani prin activitatea de redactare a *Dicționarului Academiei* din anul 1949 şi am sfârşit-o prin publicarea ediției a treia din DCR apărut în anul în curs, 2013 (noua ediție este mult îmbogățită în raport cu primele două – ca volum, ediția a treia reprezintă dublul ediției a doua) cred că pot constata, în calitate de lexicograf, cu deosebită plăcere, că în cazul de care ne ocupăm aici, dicționarul român-polon s-a realizat în cele mai bune condiții. Opera inițiată, cu mult entuziasm, cu nenumărați ani în urmă de regretata H. Mirska Lasota – a fost continuată exemplar, cu aceeaşi râvnă, de

BDD-V133 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:48 UTC)

inimoasa profesoară Joanna Porawska; aceasta se autonumeşte în *Mdr-p*, cu o modestie ce-i face cinste, simplu coautoare. Dicționarul s-a născut, amănunt poate semnificativ, oricum, demn de relevat, în orăşelul Wadowice, acelaşi cu locul de naştere al viitorului Papă, cel care devenise episcop la Cracovia în anul 1958 când, din luna septembrie, am avut şi eu fericitul privilegiu de a mă afla în acest încântător oraş polonez. În vremea aceea episcopul Karol Woityła slujea în minuscula biserică Sfânta Barbara (minusculă în raport cu impozanta, pentru mine chiar copleşitoarea, Biserică Mariacki, aflată în Piața Mare, cunoscută şi la noi cu câțiva ani în urmă, când de acolo s-a transmis, la televiziunile din România, ceremonia înmormântării Preşedintelui Poloniei, Kaciński, dispărut împreună cu aproape 100 de alți înalți demnitari polonezi, într-un dezastruos accident de avion), din Piața Mică a oraşului unde-mi plăcea să merg fie la mesele de duminică, fie când treceam către clădirea vechii Universități Jagelone şi către vetustul sediu de pe atunci al catedrei de română.

În *Cuvântul introductiv* al dicționarului, Joanna Porawska ne informează asupra conținutului acestuia ca şi asupra structurii lui. Aici, precum şi în alte lucrări ale sale, de ex. în „Marele dicționar român-polon – un punct de întâlnire între limbile romanice şi cele slave...” apărut în 2010, se precizează că acest amplu dicționar a fost conceput de la început pentru a servi unei largi categorii de cititori, cu nivele de pregătire diferită, drept care s-a evitat pe cât posibil terminologia lingvistică de specialitate. În mod special, cea dintâi dorință a autoarelor a fost ca acest dicționar să devină „user friendly“. Aşa cum a reieşit din cele de mai sus, autoarele – care aveau la îndemână primul corpus de exemple din versiunea elaborată numai de Halina Mirska în anii ’80 ai precedentului secol – l-au pregătit pentru publicare modernizându-l. De aceea, în cursul redactării, ele au eliminat multe exemple existente anterior şi le-au înlocuit cu altele, actuale, tocmai pentru a reliefa schimbările din mentalitatea celor două popoare cărora le era destinat noul dicționar. Astfel *Mdr-p* este util nu numai traducătorilor din cele două limbi-țintă şi studenților de la cele două discipline inseparabile, româna şi polona, dar şi persoanelor în general interesate, însă lipsite de o cultură de specialitate, cu alte cuvinte, „publicului larg“ (v. Porawska 2009: 33-34). Articolele-titlu cuprind în acest dicționar lexicul de toate zilele al limbii române căruia i s-au adăugat o seamă de termeni din diverse domenii de specialitate, şi, în plus, unele arhaisme şi regionalisme „fără a căror cunoaştere traducerea textelor literare ar fi cu neputință“ (p. XIII). De asemenea, au fost incluse în dicționar numeroase sintagme uzuale tipice precum şi o serie de proverbe.

Din cele de mai sus se poate deduce o calitate de preț a dicționarului în discuție: volumul său, densitatea termenilor discutați, pentru care vom opera o simplă comparație cu DEX-ul, care, după cele relatate de Joanna Porawska (v. 2006: 204) a stat la baza acestui dicționar român-polon. Trebuie însă amintit că cele două dicționare, deşi au apărut cam în acelaşi timp, nu sunt perfect „contemporane“: DEX-ul s-a publicat în anul 2012, deci este avantajat, din perspectiva noutăților, în raport cu *Mdr-p*-ul apărut cu trei ani mai devreme, în anul 2009.

O caracteristică remarcabilă a acestui din urmă dicționar este acuratețea redactării articolelor-titlu. Ne referim în special la faptul că s-a acordat o atenție specială nu numai unei bune definiții a sensurilor ci, mai ales, la împrejurarea că s-a atras atenția

BDD-V133 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:48 UTC)

asupra unor anumite sintagme mai frecvente în care intră termenul de bază în „eşantioane" ale limbii vii. Dacă luăm ca exemplu termenul *baghetă*, se constată că, raportat la termenul corespunzător din DEX 2012, apar aceleaşi sintagme din muzică – *sub bagheta* şi *bagheta arcuşului* –, din metalurgie – *baghetă de metal* –, dar, în plus, şi *bagheta magică* a scamatorilor sau din poveşti. Deosebirea exclusiv formală dintre cele două dicționare constă în împrejurarea că toate aceste sintagme în DEX apar cu caractere cursive iar în *Mdr-p* cu caractere grase, ceea ce este mai evident pentru cel care consultă dicționarul, fiind o scoatere în relief mai clară. Din ambele însă regretăm absența semnificației mai recente a substantivului *baghetă* din domeniul alimentar, şi anume în panificație: „Am cumpărat de la magazin o *baghetă* proaspătă". În alte situații însă se observă că dicționarul român-polon conține un număr mai mare de sintagme decât DEX 2012. Este cazul substantivului *broască* unde, cu sensul din zoologie, ne întâmpină sintagme des folosite precum „când o face *broasca* păr" sau „lac să fie că *broaşte* se-adună" dar şi altele mai rare „a se face, a se grămădi, a se lipi *broască* la pământ" sau, cu referință la sensul „mecanism montat la uşi, la sertare…", sintagme ca *broască cu cifru, broască yale, broască de siguranță,* inexistente în articolul similar din DEX 2012, extrem de utile într-un dicționar bilingv, dar, credem, nu mai puțin şi într-unul general precum DEX-ul… Un alt exemplu îl poate constitui, în acelaşi sens, termenul *carte*: în *Mdr-p* sunt înregistrate la sensul „volum, scriere" sintagmele *carte de bucate, carte de telefoane, carte de citire* precum şi *a şti* sau *a nu şti carte, ştiutor de carte, carte de imobil*, iar la semnificația „carte de joc", „un pachet de *cărți de joc*", „a amesteca şi a tăia *cărțile*, a juca *cărți*", care nu se regăsesc, aşa cum s-ar cuveni, în DEX 2012. De remarcat că din amândouă dicționarele lipseşte o expresie frecvent utilizată, uneori chiar abuziv, actualmente în română, „a fi *în cărți*". De asemenea, la *lup* nu apare sintagma *lup tânăr*, referitoare nu la regnul animal ci la cel uman, şi aceasta, astăzi, destul de răspândită. De altfel, nu rareori o serie de accepții mai noi nu apar în nici unul din cele două dicționare discutate, de ex. este absent sensul „bodygard" la *gorilă*. În *Mdr-p* nu s-a ținut cont nici de sensul mai recent al lui *plajă* „distanță", neindicat nici în DEX. Nici la *plasmă* nu figurează sensul din modernul (probabil în Polonia introdus ceva mai înainte decât la noi) „televizor cu *plasmă*", care nu se întâlneşte nici în paginile DEX-ului 2012, deşi, cum am specificat mai sus, acesta este mai „bătrân" cu 3 ani în raport cu dicționarul polon-român şi ar fi fost normal, fiind un dicționar al limbii române, să conțină mai multe sensuri decât un dicționar bilingv. La *cod* se observă în *Mdr-p* absența sintagmei foarte răspândite *cod genetic*. La *guler* apare în *Mdr-p* semnificația referitoare la spuma făcută de bere, dar nu s-a consemnat sintagma apărută, este drept, mai de curând, folosită de obicei la plural, *gulere albe* „funcționari" care nu este consemnată nici în DEX 2012.

Este lăudabil însă că sunt înglobați în *Mdr-p* o serie de termeni mai rari din domenii diverse, de ex. *teorbă* (din limbajul muzical), *fulardá* (aparține lexicului textilelor), *pebrină* (din aria limbajului veterinar), *minologhion* (cuvânt din spațiul bisericesc), toți prezenți şi în DEX 2012, deşi J. Porawska îşi face un fel de „autocritică" în prefață arătând că „trebuie să fim conştienți de faptul că terminologia de specialitate mai are nevoie de multe completări" (p. XV).Totuşi este interesant de observat că în

BDD-V133 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:48 UTC)

Mdr-p apar şi unele cuvinte mai vechi, de ex. *şiac* „tip de stofă", sau *agrominim* (în pol. *agrominimum),* la care în DEX se întâlneşte indicaţia „ieşit din uz", dar şi un neologism deja bine cunoscut în română precum *teflon* (în schimb trebuie precizat că în limba polonă nu s-a introdus neologismul *termopan* şi pentru sintagma românească *ferestre cu termopan* polonezii folosesc curent sintagma *okna termoizolacyjne*). De altfel trebuie menţionat că în *Mdr-p* au fost înregistraţi mulţi termeni neologici pentru concepte mai noi ancorate în realitatea zilnică de acum dominată de *internet* precum *e-mail, (a) faxa, bionică, biomedicină, contraceptiv, Sida, telescaun, telespicher, virusologie,* dar lipseşte, de ex. *(a) zapa;* termenul, cu o altă accentuare şi cu o altă calitate gramaticală decât cea de verb, apare în *Mdr-p*, însă cu o semnificaţie onomatopeică, în română corespunzătoare interjecţiei *hau*. Alteori nu s-au înregistrat semnificaţii mai recente ale unor termeni, de ex. la *celular* sau la sinonimul său perfect, mult mai frecvent în română, *mobil,* ambele corespunzând în polonă termenului *komórka*. De remarcat, spre meritul dicţionarului român-polon, că la unii dintre aceşti termeni s-au înregistrat şi câteva sintagme specifice, de ex. la *e-mail*: „a verifica, a-şi instala un *e-mail*", „a-şi face cont, căsuţă de *e-mail*". O curiozitate: termenul *fax* nu apare în *Mdr-p*, dar există în DEX, în schimb, verbul a *faxa* nu este înregistrat în DEX, dar este inclus, cum am indicat mai sus, în dicţionarul român-polon! La *gorilă* se observă, cum am amintit supra, absenţa sensului actual „bodigard"; de altfel nici în DEX nu apare acest sens mai nou, exprimat, în română, mai înainte, prin sintagma „om de mână". *Internet* este prezent în *Mdr-p* într-o serie de expresii, de ex. *în pagină de internet, a căuta pe internet, a scoate un fişier de pe internet*, dar în DEX este tratat insuficient odată ce nu apare decât definiţia, fără nimic în plus! La fel se pune problema la *cont*: în *Mdr-p* figurează sintagma juridică *curtea de conturi*, dar în DEX aceasta nu este înregistrată nici la termenul *curte* şi nici la termenul *cont.* În *Mdr-p* este lucrat foarte bine lexemul *formă,* cu diverse sensuri, expresii sau sintagme în care apare; astfel este prezentă sintagma *viciu de formă,* care nu este inclusă în DEX nici la *formă* şi nici la *viciu*; pentru că tot suntem în sfera semantică juridică, putem observa că în *Mdr-p* la *viciu* apare, în plus în raport cu DEX-ul, şi sintagma *viciu de fond*.

O problemă care ne întâmpină în DEX şi care se reflectă şi în *Mdr-p* este orânduirea unor o m o n i m e . Iată două exemple: la *pară* este înregistrat întâi *pară* „flacără" şi urmează *pară* „fructul părului"; la fel la *gol* este rânduit pe primul loc *gol* „în sport" şi în al doilea rând *gol* „fără îmbrăcăminte". Considerăm că, mai ales în DEX unde se dau etimologiile, succesiunea omonimelor ar fi fost firesc să fie alta, trebuia procedat invers: pe primul loc urma să figureze *pară* cu cea mai veche etimologie şi cu cel mai vechi sens, „fruct"; la fel la *gol*, trebuia să primeze termenul cu semnificaţia „fără îmbrăcăminte", de sursă slavă, şi apoi cel din sport, de origine engleză. Este adevărat că dicţionarul discutat acum s-a orientat după DEX, unde în nici un caz nu trebuia procedat astfel. Se observă clar că sensul cel mai vechi prezintă şi etimologia cea mai veche!

Ca orice dicţionar care se respectă, şi *Mdr-p* reflectă anumite elemente de cultură şi de civilizaţie specific româneşti, de ex. substantivul *ie* explicat prin „haftowana bluzka ludowa", în traducere „bluză populară brodată" sau substantivul *doina* „rumuńska ludowa pieśń liryczna", în româneşte „cântec liric popular românesc". Pentru

BDD-V133 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:48 UTC)

a judeca corectitudinea acestor definiții-explicații putem să le comparăm cu ce găsim în alte dicționare bilingve. Astfel, dacă luăm *Dr-it*, constatăm că aici unele elemente, exact cele tipic româneşti nu sunt exprimate. De ex. la *ie* apare definiția „blusa, camicetta (da contadina)", unde nu întâlnim ceea ce este obligatoriu particular unei astfel de buze, broderia (de fapt, este vorba mai curând de „râuri", cusături cu motive geometrice sau florale), iar la *doină* definiția este "canto popolare romeno", unde lipseşte tocmai aspectul definitoriu, „lirismul" prezent în *Mdr-p*. Chiar dacă ținem seama de diferența de volum dintre cele două dicționare – cel pentru limba polonă fiind „mare", iar cel pentru limba italiană de proporții mai mici – trebuie spus că, cel puțin raportându-ne la cuvinte ilustrative precum cele de mai sus, dicționarul destinat publicului polonez este superior celui care se adresează publicului italian.

O inovație binevenită a acestui dicționar constă în introducerea unei părți, destul de dezvoltate (pp. XXIX–CV) consacrată prezentării sistematice, în limba polonă (vedem în aceasta consecvența cu care s-a urmărit în *Mdr-p* principiul „adecvării la cititor") a unor probleme ale gramaticii române, care are la temelie o *Scurtă gramatică a limbii române* elaborată destul de demult, în anul 1964, de Halina Mirska, dar actualizată. Aici s-a ținut seama în special de diferențele dintre cele două limbi (amănunte şi bogate exemplificări se găsesc şi în Porawska 2009*:* 37-41) care fac parte, la origine, din familii lingvistice deosebite – latină şi slavă – dar care, mai ales la nivelul lexicului, ilustrat îndeosebi în paginile dicționarului de față, se întâlnesc în cel puțin două perioade ale istoriei lor şi anume, mai întâi, cea a perioadei vechi, de influență slavă asupra românei şi, în al doilea rând, cea a perioadei recente, trăită paralel, când ambele limbi primesc o serie de influențe occidentale, franceze, italieneşti dar preponderent anglo-americane etc. Însă mai trebuie ținut seama, în plus, şi de un alt factor care leagă cele două limbi: împrejurarea că o serie de elemente de sursă latină au pătruns în română mai târziu şi nu direct ci prin filieră polonă aşa cum reiese cu claritate din DÎLR p. 13; fenomenul a fost relevat de Graur 1968: 278 (v. şi Dimitrescu *1995:* 130). Astfel, unii termeni latini au fost incluşi în română exclusiv prin intermediul limbii polone, de ex. *aritmetic* în DÎLR pp. 99-100, *electie* p. 177, *rezident* p. 307, alte lexeme au pătruns în limba noastră prin polonă şi rusă (*comandă* p. 139, *proviant* p. 295 – v. şi Dimitrescu 1995: 130) – sau, alteori, chiar prin filiera mai multor limbi non-romanice dintre care şi limba polonă (*consul* prin germană, neogreacă şi polonă, p. 150).

În fine, o altă noutate figurează la sfârşitul compactului volum al dicționarului discutat unde, pentru a facilita utilizarea în bune condiții a acestuia, autoarea a adăugat trei scurte anexe ce conțin o serie de nume proprii geografice şi de persoană, de prescurtări ale județelor româneşti ca şi unele dintre cele mai răspândite sigle ale principalelor instituții sau abrevieri curente în limba română. La prima anexă observăm unele inconsecvențe, uşor de „reparat" la o nouă ediție viitoare. Astfel, dacă la toponimicul Botoşani apare *botoşenean* şi *botoşeneancă*, la fel la Brăila, la Cluj etc., dar la Lvov se consemnează derivatul *lvovian* – pe care câți dintre români îl folosesc sau măcar îl aud? Invers, apare derivatul *buzoian*, dar numele oraşului *Buzău* nu este inclus, cum nu este înregistrat *Oradea* lângă derivatul *orădean* etc. De asemenea, considerăm că abrevierile şi siglele, aceste adevărate izvoare de dezvoltare a vocabularului – de la

BDD-V133 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:48 UTC)

pp. 985-990 – ar trebui îmbogățite cu altele care apar într-o serie de dicționare româneşti special dedicate acestora, cum ar fi, spre a da numai două exemple, DAS şi BRD. În legătură cu acestea am vrea să ne exprimăm părerea de rău că acest dicționar român-polon, atât de impunător, nu cuprinde indicații asupra „bibliografiei" sale, pe care o presupunem, după rezultatele excelente reflectate chiar în *Mdr-p*, extrem de dezvoltată…

2. Un punct special ar trebui acordat autoarelor pentru modalitatea foarte bună a tratării – pe larg şi corect – a prepozițiilor şi a conjuncțiilor (de ex. *de, pe, să*); acestea, se ştie că, în general, pun probleme numeroase care dau multă bătaie de cap oricărui redactor şi cu atât mai abitir cuiva care nu cunoaşte nativ o limbă, în cazul în speță limba română.

Mdr-p este o lucrare de înaltă ținută academică, care a utilizat o admirabilă strategie pentru a oglindi cât mai veridic etapa de azi a dezvoltării lexicale, ce reflectă societatea actuală precum şi rezultatele de ultimă oră ale experiențelor umane. În puține cuvinte, este un dicționar modern bilingv pe care îl recomandăm cu căldură tuturor celor interesați. Dacă ar fi să exprimăm un regret este că a văzut lumina tiparului atât de târziu şi că, dintr-o perspectivă strict egoistă, în din ce în ce mai îndepărtații ani 1958 şi 1959 nu ne-am putut bucura să-l avem la îndemână. Atunci, grație excepționalului profesor Alexandru Rosetti, am avut singura mea bursă din viață şi, datorită acesteia, prima mea, neuitată, „ieşire" în străinătate, timp de 6 luni, la Cracovia. Iar acum, tot din splendidul vechi oraş Cracovia ne parvine acest prețios dar, **Marele dicționar român-polon.**

3. Nu pot încheia fără a evoca, cu nostalgie, lunile petrecute la Cracovia de la cumpăna anilor 1958 şi 1959, când l-am cunoscut, la apusul vieții lui, pe profesorul Emil Biedrzycki, o persoană total devotată predării şi cercetării limbii române, şi când mă găseam împreună cu colegul meu de studenție şi de catedră, regretatul Constantin Cruceru, pe atunci lector de română în acelaşi mirific oraş. Cum n-aş putea aminti pleiada reputaților profesori cărora le-am frecventat cursurile şi seminarele: slaviştii Tadeusz Lehr-Spławinski, Franciszek Sławski, St. Urbańczyk, romanistul Zygmunt Czerny sau marele specialist în lingvistica generală Jerzy Kuryłowicz; în plus, în primitorul apartament al lui J. Kuryłowicz am zăbovit multe duminici discutând nu numai despre lingvistică (tocmai apăruse volumul al doilea din *Słownik staropolski,* lucrare monumentală – pompt recenzată de St. Urbańczyk – ce m-a inspirat pentru *Dicționarul limbii române din sec. al XVI-lea*) ci şi, împreună cu minunata lui soție, despre tot ce înseamnă cultura într-o țară cu un număr impresionant de intelectuali pe metrul pătrat; îmi amintesc că tocmai apăruse pe ecrane legendarul film *Popiuł i diament (Cenuşă şi diamant)* al fenomenalului regizor Andryej Wajda, cu tânărul Zbigniew Cybułski în rolul principal şi cu o splendidă actriță blondă originară din Cracovia. În legătură cu interesul meu totdeauna viu pentru spectacole îmi aduc aminte că, pentru a nu fi deranjată de comentariile altora în timpul derulării unui film sau al unei piese de teatru, luam bilete numai la „pierwszyi rząd", – rândul întâi – nu prea cerut de alții. În locuința profesorului

BDD-V133 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:48 UTC)

J. Kuryłowicz l-am cunoscut pe vechiul său prieten, strălucitul lingvist Roman Jakobson, venit din America. Pe acesta l-am reîntâlnit, în toamna următoare, în casa din fundul curții de pe strada Dionisie Lupu a neuitatului meu mentor, Al. Rosetti, clădire astăzi căzută sub barbaria târnăcoapelor. Dintre studenții de la „română" din Cracovia, se remarca atunci Stanisław Widłak, cel care-i va urma lui Emil Biedrzycki la catedra de română şi care era atras în egală măsură de românistică şi de italienistică, drept care s-a apropiat mult de soțul meu, şi el captivat din adolescență de limba italiană. La Universitatea Jagelonă i-am cunoscut pe viitorii polonişti, deveniți profesori la Universitatea din Bucureşti, regretații Elena Linția şi Ion Petrică. Cât de mică este lumea am constatat – a câta oară? – când, peste mult timp, la sfârşitul anilor ' 80, Elena Linția aflându-se la Bucureşti a colaborat cu fiul nostru, Adrian Niculescu; el se găsea în Italia unde preda la Universitatea Catolică din Milano, fiind pe atunci refugiat politic. Punctul lor de întâlnire – sintagmă bine cunoscută din limba germană – Punkttreffung – utilizată şi de J. Porawska în unul dintre articolele sale dedicate dicționarului în discuție – a fost prilejuit de o ediție în limba italiană a lucrării *Autobiografia di uno starets* (Praglia, 1988) a lui Paisie Velicikovski (1722-1794), pe care Elena Linția o tradusese din slavonă în română, iar Adrian Niculescu, din română în italiană. Peste alți ani, după Revoluția din 1989, a lucrat un semestru la Cracovia, în calitate de lectoră de limba română, admirabila profesoară a Universității din Timişoara Smaranda Vultur care, mai înainte, la începutul anilor '90, predase ca nimeni alta româna şi la Paris. Ea a fost caracterizată de profesorul Alexandru Niculescu, care conducea în acea vreme catedra de română de la Sorbona IV, drept „o colaboratoare perfectă" (Niculescu 2010: 290), aşa cum s-a dovedit, ceva mai târziu, şi în alte locuri unde a onorat specialitatea noastră, de ex. la Pisa, în Italia şi la Cracovia, în Polonia. Probabil că şi Smaranda Vultur – ca şi alți tineri universitari români perindați prin diversele oraşe cu lectorate de română din Polonia, pentru a nu mă include şi pe mine cu mulți ani înainte – a simțit lipsa acută a unui dicționar român-polon de ținută, ca cel pe care am avut bucuria de a-l supune discuției în rândurile de mai sus şi despre care Joanna Porawska afirmă – ne permitem să presupunem, cu o anumită melancolie – că „va fi, probabil, ultimul mare dicționar român-polon scos în formă tradițională, pe hârtie" (Porawska 2006: 295). Chiar dacă nu pot împărtăşi întru totul această opinie, o consemnez, iar viitorul va arăta celor de după noi ce înfățişare va avea următorul *Mare dicționar român-polon* ca şi, să sperăm, omologul său, *polon-român*. De fapt – indiferent că suportul următoarelor dicționare va fi unul tradițional sau/şi electronic – esența va consta în e x i s t e n ț a şi în u t i l i z a r e a lor de către un cerc cât mai mare de români şi de polonezi.

Înainte de a încheia nu pot să nu mă declar de perfect acord cu constatările şi comentariile colegului nostru de la Universitatea din Cluj, domnul Mircea Borcilă, care, în *Contextul dezbaterilor* (pp. 133-135) se apleacă, pe bună dreptate, asupra a trei calități ale dicționarului supus analizei: concepția lucrării, valoarea sa practică şi caracteristica sa de a reflecta modificările de tip lexico-semantic din ultimii ani. Aici țin să subliniez o idee rodnică a profesorului clujean, conform căreia o serie de expresii idiomatice care, în viziunea lui Kr. Sandfeld încă din 1933, erau considerate a fi explicabile exclusiv prin comunitatea limbilor balcanice, se dovedesc a se regăsi, şi

BDD-V133 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:48 UTC)

într-un idiom destul de departe de Balcani, în limba polonă! În acest caz, dicționarul discutat „poate sluji ca o piatră de temelie sau un foarte bun suport investigațional" (Borcilă 2009: 134) pentru delimitarea unui „nucleu comun, *nu doar balcanic*, ci est european". Affaire à suivre**!**

Acest dicționar are calitatea rară de a răspunde atât necesităților publicului larg cât şi de a corespunde exigențelor specialiştilor.

O operă lexicografică ce pune atâtea probleme şi care prezintă atâtea deschideri precum *Mdr-p* este, fără umbră de îndoială, o lucrare ştiințifică de prim rang care poate servi drept model pentru alte dicționare bilingve şi nu numai.

Omagiu autoarelor!

BIBLIOGRAFIE

Borcilă, Mircea, 2009*, „Marele Dicționar român-polon* în contextul dezbaterilor de lingvistică integrală", în *LA.L*, Year VIII, Cluj-Napoca, p. 133-135.

Butnaru *et al.* (în curs de editare), *Diaspora culturală românească: paradigme lingvistice, literare şi etnofolclorice*, volum îngrijit de Daniela Butnaru, Elena Dănilă, Amalia Drăgulănescu, Ofelia Ichim, Cecilia Maticiuc, Iaşi.

Clim et alii, 2006, *Identitatea culturală românească în contextul integrării europene*, volum îngrijit de Marius-Radu Clim, Ofelia Ichim, Laura Manea, Florin-Teodor Olariu, Iaşi, Editura Alfa.

DAS = *Dicționar de abrevieri şi simboluri* de Silvia Pitiriciu şi Dragoş Vlad Topală, Bucureşti, All Educațional, 1998.

DCR = Dimitrescu, Florica, *Dicționar de cuvinte recente,* ed a 3-a, Bucureşti, Logos, 2013.

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române,* ed. a 2-a, rev., Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2012.

Dimitrescu, Florica, 1995a, „Un dicționar de neologisme vechi"*,* în Florica Dimitrescu, , Florica, 1995b, p. 115.-121.

Dimitrescu, Florica, 1995b, *Dinamica lexicului românesc – ieri şi azi*, Cluj, Logos.

DÎLR = Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandrina Roman Moraru, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760),* Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1992.

DNAR = Elena Trifan, Adrian Ioan Trifan, *Dicționar de neologisme şi abrevieri curente*, Ploieşti, Editura Scrisul Prahovean, 2003.

Dr-it = *Dicționar român-italian* de Alexandru Balaci, Bucureşti, Editura Mondero, 1991.

Graur, Alexandru, 1968, *Tendințele limbii române*, Bucureşti. Editura Ştiințifică.

LA.L = *Lingua A. Linguistics,* 2008, *European Year of Intercultural Dialogue*, Cluj-Napoca, 2009

Mdr-p = *Marele dicționar român-polon (Wielki slownik rumunsko-polski*) de Halina Mirska Lasota, Joanna Porawska, Kraków, Editura Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2009.

Niculescu, Alexandru, 2010, *Peregrinări universitare europene – şi nu numai –,* Bucureşti, Logos.

Porawska*,* Joanna, 2006, „Problemele elaborării noului dicționar româno-polon"*,* în Clim *et al*., Iaşi, p. 291-296.

Porawska*,* Joanna, 2009, „Marele dicționar român-polon ca un text cultural"*,* în *LA.L*, Year VIII, Cluj-Napoca, p. 33-43.

Porawska*,* Joanna, 2010, „Marele dicționar român-polon", în *Magazin istoric*, anul XLIV, serie nouă – nr. 10 (523), Bucureşti, octombrie.

Porawska*,* Joanna, (în curs de editare)*,* „Marele dicționar român-polon – un punct de întâlnire între limbile romanice şi cele slave. Despre necesitatea prezentării diferențelor gramaticale fundamentale între limbi în opera lexicografică"*,* în Butnaru *et al.*, p. 95-99.

BDD-V133 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:00:48 UTC)